

Finansijska analiza položaja preduzeća iz poljoprivrednog sektora Republike Srpske

Tamara Stojanović¹, Stevica Stojanović²

¹Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Republika Srpska, BiH

²DUIF „Polara invest“ a.d. Banja Luka, Republika Srpska, BiH

Sažetak

Ovaj rad se bavi ocjenom finansijskog položaja preduzeća iz poljoprivrednog sektora Republike Srpske polazeći od najznačajnijih parametara finansijskog položaja - finansijske ravnoteže, zaduženosti i solventnosti. Rezultati analize su pokazali da je finansijski položaj za većinu preduzeća na granici između prihvatljivog i lošeg, što se može zaključiti na osnovu toga što: 2/3 ukupnog broja posmatranih preduzeća nema ispunjen uslov kratkoročne i dugoročne finansijske ravnoteže (likvidnosti), kod 63% preduzeća struktura izvora finansiranja je pomjerena ka tuđim izvorima, a 66% od ukupnog broja preduzeća nije solventna sa aspekta bankarskog sektora. Iako ovom analizom nisu obuhvaćena poljoprivredna gazdinstva, nezadovoljavajući finansijski položaj većine privrednih društava iz poljoprivrednog sektora Republike Srpske ukazuje na problem poljoprivredne djelatnosti kao cjeline, te zahtjeva sistematske mjere za otklanjanje uzroka ovakvog položaja i jačanje kako finansijskog tako i cjelokupnog ekonomskog položaja poljoprivredne djelatnosti.

Ključne riječi: položaj, poljoprivreda, ravnoteža, zaduženost, solventnost

Uvod

Finansijski položaj preduzeća može biti dobar, prihvatljiv i loš, što zavisi od stanja kratkoročne i dugoročne finansijske ravnoteže, zaduženosti,

solventnosti, održavanja realne vrijednosti sopstvenog kapitala i reprodukcione sposobnosti (Rodić i sar., 2011; Jakšić i sar., 2011). U svrhu ocjene finansijskog položaja preduzeća iz poljoprivrednog sektora Republike Srpske, u ovom radu su posmatrani najznačajniji parametri finansijskog položaja koji se mogu utvrditi na osnovu raspoloživih finansijskih izvještaja (Rodić, 1991; Žager i Žager, 1999; Jakšić i sar., 2011; Mikerević, 2009; Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja [MSFI], 2007). Istraživanjem su obuhvaćena preduzeća iz poljoprivrednog sektora koja su registrovana kao privredna društva u periodu od 2010-2012. godine (u prosjeku 300 privrednih društava). Takođe, ova preduzeća su razvrstavana i po regijama, kao i po djelatnostima kako bi se procijenilo da li regionalni položaj i određena vrsta djelatnosti posebno utiču na njihov finansijski položaj.

Rezultati analize finansijskog položaja, do kojih se došlo na osnovu parametara finansijska ravnoteže, zaduženosti i solventnosti, pokazali su da poljoprivredni sektor Republike Srpske u prosjeku, kada bi se posmatrao kao zaseban subjekt, ima prihvatljiv finansijski položaj. Međutim, ako uzmemo u obzir da 60-75% ukupnog broja preduzeća iz poljoprivrednog sektora nema zadovoljavajuće pokazatelje finansijskog položaja, on je za većinu poljoprivrednih preduzeća na granici između prihvatljivog i lošeg. Ograničenost analize se ogleda u tome da su njoj podvrgnuta samo privredna društva iz poljoprivrednog sektora Republike Srpske (ad, doo, zadruga i sl.), dok su nosioci većeg dijela poljoprivredne proizvodnje u Republici Srpskoj zapravo poljoprivredna gazdinstva koja nisu predmet ove analize.

Materijal i metode rada

Pod finansijskim položajem se obično podrazumijeva stanje i odnos između imovine, obaveza i kapitala određenog preduzeća. Prema Međunarodnim računovodstvenim standardima, elementi koji su u direktnom odnosu sa mjerenjem finansijskog položaja su imovina, obaveze i glavnica (kapital) (MSFI, 2007). Svi ovi elementi su sastavni dio izvještaja koji se naziva bilans stanja. Upravo iz tog razloga, bilans stanja predstavlja osnovni finansijski izvještaj koji prikazuje finansijski položaj preduzeća i služi kao podloga za ocjenu sigurnosti poslovanja (Žager i Žager, 1999). U svrhu analize finansijskog položaja preduzeća iz poljoprivrednog sektora Republike Srpske korišteni su bilanci stanja privrednih društava koja su bila registrovana kao pravna lica tokom 2010, 2011 i 2012. godine i kao takva su

bila u obavezi da dostavljaju svoje finansijske izvještaje Agenciji za posredničke, informatičke i finansijske usluge RS. Prosječan broj ovih preduzeća u sve tri posmatrane godine je 300 i tu spadaju akcionarska društva, društva sa ograničenom odgovornošću, poljoprivredne zadruge i druga pravna lica registrovana za obavljanje djelatnosti u oblasti poljoprivrede, šumarstva i ribolova.

Finansijski položaj je određen stanjem finansijske ravnoteže, zaduženosti, solventnosti, održavanjem realne vrijednosti sopstvenog kapitala i reprodukcijom sposobnošću (Rodić i sar., 2011). Pri tome treba razlikovati dobar, prihvatljiv i loš finansijski položaj. Budući da je finansijski položaj određen većim brojem faktora, koji u realnom životu mogu da budu i kontradiktorni - jedan dobar, drugi loš - konačna ocjena finansijskog položaja može biti otežana.

U okviru analize finansijskog položaja, analizirana su tri elementa: finansijska ravnoteža, zaduženost i solventnost.

Finansijska ravnoteža

Pod finansijskom ravnotežom podrazumjeva se da sredstva po obimu i vremenu za koje su vezana (neunovčljiva) odgovaraju obimu i vremenu raspoloživosti izvora finansiranja (Rodić, 1991). Analiza kratkoročne i dugoročne finansijske ravnoteže zahtjeva da se propisani bilans stanja prilagodi analizi kratkoročne i dugoročne finansijske ravnoteže. To praktično znači da na strani aktive moraju da budu sredstva razgraničena po roku vezanosti u dve grupe – likvidna i kratkoročno vezana sredstva i dugoročno vezana sredstva – a na strani pasive izvori finansiranja, takođe, moraju da budu razgraničeni po roku raspoloživosti – kratkoročni izvori finansiranja i trajni i dugoročni izvori finansiranja. Ta razgraničenja mogu da izazovu određene probleme, posebno kada su u pitanju pojedine pozicije bilansa stanja kao što su to zalihe kod poljoprivrednih preduzeća jer jedan dio ovih zaliha može da predstavlja trajno vezanu imovinu.

Kratkoročna finansijska ravnoteža se utvrđuje odnosom likvidnih i kratkoročno vezanih sredstava, s jedne, i kratkoročnih obaveza, s druge strane. Kratkoročna finansijska ravnoteža postoji ako su likvidna sredstva i kratkoročno vezana sredstva jednaka kratkoročnim izvorima finansiranja, odnosno ako je njihov odnos 1:1, što odgovara pravilu finansiranja 1:1 (acid-test).

Analiza dugoročne finansijske ravnoteže može se vršiti na osnovu dugoročno vezanih sredstava i na osnovu obrtnog fonda. Dugoročna

finansijska ravnoteža postoji ako su dugoročno vezana sredstva jednaka kapitalu uvećanom za dugoročna rezervisanja i dugoročne obaveze. U našem slučaju se javlja problem definisanja dugoročno vezanih sredstava sa aspekta tretmana zaliha. U poljoprivredi se roba stavlja na zalihe, a sa njih se distribuira tokom cijele godine. U skladu sa tim, zalihe treba finansirati, a one traju do naredne godine, dok se ne završi novi ciklus proizvodnje (Jakšić i sar., 2011). Kod preduzeća koja imaju sezonske zalihe, dugoročna finansijska ravnoteža će postojati ukoliko su dugoročni izvori finansiranja jednaki stalnoj imovini, uvećani za stalne zalihe i za sezonske zalihe kada su one najviše (Mikerević, 2009). Imajući u vidu nemogućnost identifikovanja visine ovih zaliha iz zvaničnih bilansa stanja, za potrebe analize je pretpostavljeno da se ukupne zalihe na dan bilansa stanja trebaju pokriti dugoročnim izvorima finansiranja kako bi bila obezbijeđena dugoročna finansijska ravnoteža.

Pokazatelj postojanja dugoročne finansijske ravnoteže može biti i obrtni fond kao dio kapitala, dugoročnih rezervisanja i dugoročnih obaveza koji se koristi za finansiranje obrtnih sredstava. Utvrđuje se na dva načina: kao razlika između dugoročnih izvora i dugoročne imovine i/ili kao razlika između kratkoročne imovine i kratkoročnih i tekućih obaveza.

Za potrebe naše analize, pored izračunavanja obrtnog fonda, dugoročna finansijska ravnoteža je utvrđena i putem koeficijenta finansijske stabilnosti koji predstavlja odnos između dugoročno vezane imovine i kapitala uvećanog za dugoročna rezervisanja i dugoročne obaveze. Zahtjev je da koeficijent finansijske stabilnosti bude 1 ili manje od 1.

Analiza zaduženosti

Zaduženost se ocjenjuje preko strukture pasive bilansa stanja posmatrane sa stanovišta vlasništva. Struktura pasive utiče na sigurnost, rentabilnost i autonomiju dužnika. Teorija poznaje različite pristupe u odgovoru na pitanje koja je struktura pasive, sa stanovišta vlasništva, prihvatljiva za preduzeće. Po tradicionalnom finansijskom pravilu, prihvatljiva struktura za preduzeće je ako sopstveni kapital iznosi 50%, a pozajmljeni kapital, takode, 50% zbira pasive. To praktično znači da je odnos sopstvenog kapitala i pozajmljenog kapitala 1:1, a da je odnos sredstava i dugova 2:1 (Ivaniš i Nešić, 2011). Smatra se da poštovanje ovog pravila obezbjeđuje dovoljno sigurnosti za povjericu u smislu mogućnosti naplate njihovih potraživanja. Naravno, u realnom životu uvijek ima odstupanja od teorijskih pravila i na gore i na dole, a ta odstupanja u ovom

slučaju, zavise od organskog sastava sredstava, visine vladajuće stope inflacije, rentabilnosti i likvidnosti (Rodić i sar., 2011). Veći iznos sopstevnog kapitala je neophodan u uslovima visokog organskog sastava sredstava (veća osnovna od obrtnih sredstava), visoke inflacije, te okolnosti nedovoljne raspoloživosti kreditnih izvora finansiranja i/ili visokih kamatnih stopa.

Analiza solventnosti

Za razliku od likvidnosti, kao sposobnosti izmirivanja obaveza o rokovima dospjeća, solventnost označava sposobnost preduzeća da plati sve obaveze (dugove) ne o roku njihovog dospjeća za plaćanje, već kad tad, makar iz stečajne odnosno likvidacione mase (Rodić i sar., 2011). Solventnost se mjeri odnosom poslovne imovine (aktive bez gubitka preko kapitala, ako ga ima) i ukupnih dugova. Nema pravila koliki taj odnos treba da bude da bi se preduzeće smatralo solventnim. Budući da je u slučaju stečaja, pa i likvidacije, najčešće nemoguće poslovnu imovinu unovčiti u visini knjigovodstvene vrijednosti već u nižem iznosu, solventnost je utoliko prihvatljivija što je odnos poslovne imovine i ukupnih dugova više udaljen od jedan. Za potrebe naše analize mi smo definisali da su solventna sva ona preduzeća koja imaju vrijednost imovine najmanje 2 puta veću od vrijednosti ukupnih obaveza, imajući u vidu i praksu poslovnih banaka koje po pravilu zahtjevaju da vrijednost kolaterala (imovine koja služi za obezbjeđenje kredita) bude najmanje 2 puta veća od vrijednosti odobrenih kreditnih sredstava.

Rezultati i diskusija

Pregled svih prethodno navedenih pokazatelja finansijskog položaja, po godinama, kao i njihove prosječne vrijednosti je dat u narednoj tabeli:

Rezultati analize finansijskog položaja, do kojih se došlo na osnovu parametara finansijske ravnoteže, zaduženosti i solventnosti, pokazali su da poljoprivredni sektor Republike Srpske u prosjeku, kada bi se posmatrao kao zaseban subjekt, ima prihvatljiv finansijski položaj, što podrazumijeva: postojanje kratkoročne finansijske ravnoteže, ali bez postojanja dugoročne finansijske ravnoteže za 68% preduzeća iz sektora, prihvatljiv stepen zaduženosti (oko 60%), te zadovoljavajuću solventnost. Međutim, ako uzmemo u obzir da 72,1% ukupnog broja preduzeća iz poljoprivrednog sektora nema kratkoročnu likvidnost, da 68% njih nema dugoročnu

Tab. 1. Pregled pokazatelja finansijskog položaja po godinama(2010,2011,2012.)
Review of financial position indicators by years (2010, 2011, 2012)

POKAZATELJI FINANSIJSKOG POLOŽAJA <i>FINANCIAL INDICATORS</i>	Aritmetička sredina <i>Arithmetic mean</i>	Mediana <i>Median</i>	Preduzeća iznad kriterija <i>Companies above criterion</i>	Preduzeća ispod kriterija <i>Companies below criterion</i>
Kratkoročna finansijska ravnoteža <i>Liquidity ratio (Acid test)</i>			≥ 1	≤ 1
2010	1,33	0,57	31,2%	68,8%
2011	2,08	0,81	25,7%	74,3%
2012	1,33	0,82	26,7%	73,3%
Prosjek/ <i>Average</i>	1,58	0,73	27,9%	72,1%
Dugoročna finansijska ravnoteža <i>Long-term liquidity</i>				
Koeficijent finansijske stabilnosti <i>Financial stability indicator</i>			≤ 1	≥ 1
2010	2,41	1,12	42,5%	57,5%
2011	3,52	1,22	26,4%	73,6%
2012	3,07	1,20	27,1%	72,9%
Prosjek/ <i>Average</i>	3,00	1,18	32,0%	68,0%
Obrtni fond <i>Working capital</i>			≥ 0	≤ 0
2010	-294.883,50	-14.395,50	42,9%	57,1%
2011	-357.117,07	-29.304,00	26,7%	73,3%
2012	-378.386,84	-27.764,00	27,1%	72,9%
Prosjek/ <i>Average</i>	-343.462,47	-23.821,17	32,2%	67,8%
Zaduženost <i>Indebtness</i>			≤ 50%	≥ 50%
2010	0,59	0,65	38,7%	61,3%
2011	0,60	0,63	36,8%	63,2%
2012	0,59	0,63	35,2%	64,8%
Prosjek/ <i>Average</i>	0,59	0,64	36,9%	63,1%
Solventnost <i>Solvency</i>			≥ 2	≤ 2
2010	3,18	1,43	36,5%	63,5%
2011	2,68	2,17	34,5%	65,5%
2012	2,91	2,10	32,6%	67,4%
Prosjek/ <i>Average</i>	2,92	1,90	34,5%	65,5%

ravnotežu koja podrazumijeva održavanje likvidnosti u dugom roku, da je kod 63% preduzeća struktura izvora finansiranja pomjerena ka tuđim izvorima, te da 66% od ukupnog broja preduzeća nije solventna sa aspekta bankarskog sektora, ocjena finansijskog položaja se pomjera na niže i on bi se mogao procijeniti na granici između prihvatljivog i lošeg za većinu preduzeća. Takođe, treba imati u vidu da postoji trend pogoršanja, jer su svi pokazatelji lošiji u posljednjoj posmatranoj godini. Osim za čitav sektor, pokazatelji su računati i za pojedine opštine, kao i za pojedine grane djelatnosti. Analiza je pokazala da pripadnost određenoj regiji ili grani djelatnosti ne utiče značajno na finansijski položaj posmatranih preduzeća, već je, naprotiv, prosjek neke regije / grane djelatnosti generalno poboljšán prisustvom 1 ili 2 nadprosječno dobra preduzeća.

Zaključak

Nezadovoljavajući finansijski položaj većine privrednih društava iz poljoprivrednog sektora Republike Srpske ukazuje na problem poljoprivredne djelatnosti kao cjeline, te zahtjeva, s jedne strane, uvođenje tehnoloških, organizacionih i drugih upravljačkih mjera na nivou samih preduzeća, ali i sistematskih mjera za otklanjanje uzroka ovakvog položaja i jačanje kako finansijskog tako i cjelokupnog ekonomskog položaja poljoprivredne djelatnosti. Interna rješenja za poboljšanje finansijskog položaja poljoprivrednih preduzeća bi trebalo tražiti u restrukturiranju sredstava i izvora sredstava kako bi se obezbijedila njihova ročna usklađenost a samim tim i likvidnost, čemu bi najviše doprinijelo pribavljanje dugoročnog i jeftinijeg kapitala putem dokapitalizacije. Kada je riječ o sistemskim mjerama, ono što bi svakako pozitivno uticalo na jačanje finansijskog položaja ovog sektora jeste: uvođenje terminske trgovine u poljoprivredi čime bi se povećala kontrola rizika i prinosa, te obezbijedili povoljniji izvori finansiranja u odnosu na kredite banaka, povećanje subvencija, uključujući i subvencioniranje kredita od strane države, veća dostupnost dugoročnih kredita, te podsticaji za povećanje investiranja.

Literatura

- International Accounting Standards Board. (2007). *Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja*. London: IASCF.
- Ivaniš, M. i Nešić, S. (2011). *Poslovne finansije*. Beograd: Univerzitet Singidunum.

- Jakšić, D., Vuković, B. i Mijić, K. (2011). Analiza finansijskog položaja poljoprivrednih preduzeća u Republici Srbiji. *Ekonomika poljoprivrede 1/2011*, 81-90.
- Mikerević, D. (2009). *Finansijski menadžment*. Banja Luka: Ekonomski fakulteta i FINRAR.
- Rodić, J. (1991). *Analiza bilansa*. Beograd: Ekonomika.
- Rodić, J., Vukelić, G., Andrić, M., Lakićević, M. i Vuković, B. (2011). *Analiza finansijskih izveštaja*. Podgorica : Univerzitet u Podgorici.
- Žager, K. i Žager, L. (1999). *Analiza finansijskih izveštaja*. Zagreb: Masmedia.

Primljeno: 4. maj 2015.

Odobreno: 12. jun 2015.

Financial Position Analysis of Agricultural Enterprises in Republic of Srpska

Tamara Stojanović¹, Stevica Stojanović²

¹*Faculty of Agriculture, University of Banja Luka, Republic of Srpska, BiH*

²*DUIF „Polara invest“ a.d. Banja Luka, Republic of Srpska, BiH*

Abstract

This text focuses on the most important indicators of financial position such as financial balance (liquidity), indebtedness and solvency. Since 72% of total enterprises of agricultural industry in Republic of Srpska has no short-term liquidity, 68% of them has no long-term liquidity, 63% of enterprises has more than 50% of financial sources financed through debt, and 66% of them is insolvent from the banking sector point of view, it can be concluded that majority of agricultural companies' financial position is between acceptable and bad. Although this analysis does not include farms which are main pillars of agricultural production in Republic of Srpska, the suboptimal financial position of majority of agricultural companies in Republic of Srpska indicates that the whole industry has financial problems and needs systematic measures for overcoming the causes of such position and improving not only financial but the whole economic position of agriculture as industry.

Key words: position, agriculture, liquidity, indebtedness, solvency

Tamara Stojanović
E-mail address: s.tamara@teol.net

Received: May 4, 2015
Accepted: June 12, 2015